

Anmeldelser

Tips om medisinsk litteratur, andre bøker, filmer og elektroniske medier som bør anmeldes, sendes tidskriftet@legeforeningen.no

Banalt og eksistensielt!

Clea Koff

Knokkelkvinnen

Blant de døde i Rwanda, Bosnia, Kroatia og Kosovo. 288 s., ill. Oslo: Humanist forlag, 2006. Pris NOK 298
ISBN 82-92622-14-4

Knokkelkvinnen er ikke noe mystisk skjelett fra en massegrov, men forfatteren, avbildet forfra og bakfra på omslagssiden. Slik sett virker boken litt banal, men den er faktisk også eksistensielt viktig. Den er banal, fordi den i sitt dagboks-

preg er overlesset med detaljer om medarbeidernes vaner og uvaner, om egne menstruasjonsforhold og nitide beskrivelser av kjøreturer etc. Den er eksistensielt viktig, fordi den tar opp en av de dypeste gåtene i menneskehetens historie, tatt på kornet av Kumbel: «Når nå mennesket er så godt – hvorfor er det det så ikke?»

For en garvet rettsmedisiner er den rent faglige delen av teksten av mindre interesse. Den beskriver rettsantropologens arbeid med å grave ut mer eller mindre skjeletertete lik, pusle dem sammen, beskrive skader og sykkelige forandringer – for så å danne seg et bilde av hva som skjedde da vedkommende døde. Beskrivelsene her er relativt overfladiske, men kan nok kanskje være av interesse for ikke-rettsmedisineren.

Den unge rettsantropologen Clea Koff, født i England i 1972 av tanzaniansk mor og amerikansk far, dro 23 år gammel til Rwanda på oppdrag fra FNs krigsforbryterdomstol. Siden arbeidet hun i Bosnia, Kroatia og Kosovo. Hennes drivkraft har vært å gi de døde en stemme. De internasjonale teamene av rettsmedisinere og rettsantropologer har i noen grad lyktes med å kartlegge forbrytelser mot menneskeheten, og bakerst i boken er det et appendiks over krigsforbrytertribunalets resultater. Her er listet opp navn på dem som er blitt dømt for folkemord.

Den unge Koff er klar over at faglig distanse er nødvendig for å klare det krevende arbeidet. Likevel åpner hun stadig for refleksjoner omkring det hun ser:

Hun begynner å gruble over all smerten og redselen som hadde fylt menneskers siste øyeblikk før hun møtte dem som lik. Hun ser et bilde: Den unge gutten i Cerska på toppen av skrenten, og hun «føler» smerten fra kulen idet den går inn i låret. Hun tenker på guttens familie og hun overveldes ved tanken på at han var så ung.

I et kapittel filosoferer Koff over årsaken til folkemordene: I Rwanda dreide det seg om «spontan stammevold», mens det i det tidligere Jugoslavia var organisert «krig» mellom atskilte etniske og religiøse grupper. Hvordan kan så forskjellige konflikter resultere i helt identiske historier, der mennesker på flukt i eget land samler seg eller blir ledet til spesielle steder for så å bli myrdet? Hvordan har det seg at både den «spontane volden» og «krigen» etterlater fysiske bevis som avdekker tydelige tegn til metodisk forberedelse av masse mord? Hva er fellesnevneren? Én slik fellesnevner er i ferd med å bli avslørt i tribunalets rettsaler: Direkte avgjørelse på regjeringsnivå om å samle og drepe utvalgte mennesker og fordrive resten, enten aktivt eller gjennom å spre frykt. Men hvorfor? Hvorfor besluttet disse regjeringene seg for å myrde sitt eget folk? Både i Rwanda og i det tidligere Jugoslavia ble religiøse og etniske konflikter brukt til å sikre makt og rikdom.

Etter å ha lest boken er det fristende å sitere dikteren: «Hvi skrider verden så langsomt frem?»

Lypunktet er krigsforbrytertribunalet og fagmennesker – rettsmedisinere, rettsantropologer og rettsodontologer – som er villige til å gå inn i det tunge, skitne og møysommelige arbeidet det er å rekonstruere de absurde hendelsene.

Torleiv Ole Rognum

Rettsmedisinsk institutt
Universitetet i Oslo

Utfordrende om kvinner og islam

Ayaan Hirsi Ali

Krev din rett!

Om kvinner og islam. 221 s.
Oslo: Cappelen, 2006. Pris NOK 290
ISBN 82-02-25646-1

Ayaan Hirsi Ali er fra Somalia og fikk asyl i Nederland i 1992. Ali har gjort seg bemerket med sin svært skarpe kritikk av islam og har møtt betydelig motstand, *både*

fra dogmatiske og reformvennlige muslimer og fra venstresiden i nederlandsk politikk. Hun ble truet på livet etter filmen *Submission 1*, som hun laget sammen med Theo van Gogh, og må ha livvakt. Hun kjemper for muslimske kvinners rettigheter, mot islam i seg selv, og mot det hun mener er en unnvikende innvandringspolitikk.

Nylig er hun igjen blitt gjenstand for debatt, da det viste seg at hun i sin tid fikk asyl på sviktende grunnlag. Hun måtte gå fra plassen sin i parlamentet, og er nå på vei til USA og den konservative «tenketanken» American Enterprise Institute (AEI).

Man skal ha tungen rett i munnen når man anmelder denne boken, for det er lett å bli forstyrret av egne meninger – og fordommer – om et betent tema. Dette er likevel et forsøk på å anmelde *teksten*, ikke personen eller politikken.

Krev din rett! består av 15 artikler, dels ført i pennen av Ali, dels i form av intervjuer med henne i tidsskrifter/aviser. Noen av artiklene er svært personlige. Andre er mer analytiske, der hun ser på islam i historisk og politisk perspektiv.

Det er mange sterke meldinger her. «Kvinner (i muslimsk kultur) er redusert til jomfruhinnen»; «Muslimer mangler evne til å opprette demokratiske institusjoner»; «Siden 1700-tallet har det vært liten fremgang å spore i den muslimske verden». Ali mener muslimske land preges av kunnskapsløshet, tilbakegang og manglende evne til å reflektere over seg selv, og at muslimer i Vesten heller ikke evner å omstille seg. Hun er ikke villig til å skille mellom religion og kultur – tvert imot hevder hun at islam *i seg selv* er årsaken til manglende politisk og intellektuell utvikling i muslimske land og til kvinneundertrykking. Også «moderate» muslimer er i bunn og grunn bundet av det muslimske tanke sett, ifølge Ali.

Flere av tekstene handler om Alis egen historie, hennes oppvekst i Somalia, hennes møte med europeisk kultur og hennes «oppvåkning» da hun så at religionen hennes ble brukt som maktmiddel overfor kvinner. Hun bruker til dels sine personlige erfaringer til å trekke allmenngyldige slutninger om islam – dette skjømmer teksten noe.

I tillegg til sin kritikk av muslimsk kultur har Ali en tendens til å skjønne vestlig/europeisk kultur. Hun sier bl.a. at det vestlige samfunnet i liten grad er preget av religion, at sex utenfor ekteskapet og homofili

ses på som normalt, at kvinner har full frihet og full tilgang til prevensjon. Dette er sikkert sant i Nederland, men i katolske land, eller innen norsk bedehuskultur, er bildet et ganske annet.

At islam brukes som alibi for å undertrykke kvinner, er sant nok. Men man trenger ingen Allah til det. I Europa har vi klart det i århundrer, bl.a med henvisning til hjemlige guder.

De analytiske tekstene, og de som handler om konkrete forhold som omskjæring og familievold, står for denne anmelder som mer etterrettelige. Ett av Alis viktigste mål er å kjempe for kvinners rettigheter og synliggjøre hvordan islam brukes til å begrense kvinners rettigheter og muligheter. Hun har krystallklare meninger om omskjæring – det er et alvorlig lovbrudd og et grovt overgrep og bør straffes. Det er vanskelig å være uenig i det standpunktet.

Ayaan Hirsi Alis stemme er verd å lytte til, bl.a. fordi hun representerer en vanligvis taus gruppe: Afrikanske muslimske kvinner. Men denne boken er neppe tilstrekkelig til å forstå islams rolle i muslimske land eller muslimske immigranter til vestlige land. Til det er den for ensidig. Men den er viktig for den som vil sette seg inn i alle sider av debatten om islam ... og som tåler å bli provosert.

Pernille Nylehn
Hjelmeland

Selv ressurssterke kan bli maktesløse

Kim Iseki

En av de beste

352 s. Brandbu: Forlaget Fritt og vilt, 2006.
Pris NOK 320
ISBN 82-91301-00-X

Når en roman, som denne, utgis under psevdonym, pirres nysgjerrigheten: Er den så kontroversiell at forfatteren ikke orker å forsvare den i en offentlig debatt? Eller er hans navn kjent for annet, slik at det vesentlige lett kunne bli *hvem*

som har skrevet dette og ikke innholdet? Hvordan det nå er: Dette er skrevet av en forfatter med både innsikt og innlevelsesevne.

Det er historiene *bak* hendelser og tragedier vi daglig leser om i avisene som her fortelles. Handlingen er lagt til det oppdiktete afrikanske landet Amara, hvor hovedpersonen, Anna Utne, en vaskeekte afrikaner, arbeider på sin doktorgrad. På universitetet blir hun vitne til og etter hvert offer for

degradering og svik. Tynget av historier som ingen vil høre forsøker hun å forholde seg til et maktapparat som ikke tar hensyn til menneskelige behov, kun til regler som makthaverne selv har laget. Etter hvert kommer flukten, katastrofen og tilintetgjørelsen. I jeg-form forteller hovedpersonen om sine opplevelser og sine reaksjoner på det hun opplever. Gjennom hennes refleksjoner kommer fortolkningsrammene til syne. Det hele blir forståelig, gripende og til tider ubehagelig i sin logiske konsekvens.

Boken er et «vrengemilde», i betydningen at ting ses «på vrangen», den siden som ikke var tenkt å vises frem. Her er ikke alt mønstergyldig. Juks og løse tråder blottstilles. Fordommene og stereotypiene om Vesten og de hvite florerer, men likevel: Skulle ikke afrikanere kunne ha slike forestillinger om oss «vestvandalene», slik vi har om dem? Om bildet er sant eller ikke kan diskuteres, men at et menneske – etter gjentatte forsøk på å skape seg en tilværelse i ruinene av ødelagte muligheter og overveldet av maktesløshet – kan tenke og handle som Anna, sannsynliggjøres til fulle. Slik sett er boken ikke kontroversiell.

Men romanen er ikke bare en fortelling om en kvinne som frarøves livsgrunnlag, idealer og sine kjære. Den handler om hele landsbyer og om livsformer som går til grunne. Romanen har således et politisk tilsnitt, og det er nok mer kontroversielt. I dag står fordømmelsen sterkt som politisk ytring. Ikke bare fordømmer vi selv, men vi forventer at også andre skal ta avstand og fordømme. Denne romanen reiser spørsmål som: Kan vi tillate oss å forstå *før* vi fordømmer?

Hvor mye skal et menneske kunne tåle av tilsidesettelse, frarøvelse, undertrykkelse og krenkelse før dets indre blir en ørken hvor intet håp gror? Således burde romanen ha betydelig interesse for dem som arbeider i helsefagene. Som bonus får man en betagende historie om en lokal hekse doktor og hans arbeid.

Arild Aambø

Nasjonal kompetansenhet for minoritetshelse
Søsterhjemmet
Ullevål universitetssykehus

Etiske teorier og problemstillinger

Knut Erik Tranøy

Medisinsk etikk i vår tid

4. utg. 245 s. Oslo: Fagbokforlaget, 2005.
Pris NOK 310
ISBN 82-450-0164-3

Dette er 4. utgave av denne velkjente boken om medisinsk etikk. Den henvender seg til alle som arbeider innen helsevesenet.

Det er 11 kapitler, hvert med egne referanser samt en nyttig henvisning til noter. De fire første, som utgjør nesten en tredel

av boken, gir en grundig innføring i sentrale problemstillinger som etiske grunnprinsipper (kapittel 1) og den mer spesielle biomedisinske etikk med vekt på autonomi, integritet og informert samtykke (kapittel 2), teori og praksis i medisinsk etikk (kapittel 3) samt problemstillingene vedrørende konsekvensetikk eller pliktetikk (kapittel 4). I alle disse kapitlene er imidlertid fremstillingen og eksemplene i stor grad relatert til (kjente) medisinske problemstillinger, noe som også gir dem en nytteverdi.

Resten er mer praktisk orientert – med omtale av bl.a. dødshjelp, selvmord og livskvalitet (kapittel 6), plikt til å tie, rett til å vite (kapittel 7), abortproblemet (kapittel 8) og genteknologi og personlig identitet (kapittel 9). I tillegg er det nyttige vedlegg med Helsinkideklarasjonen, etiske regler for leger samt yrkesetiske retningslinjer for sykepleiere.

Som i tidligere utgaver er dette en meget grundig innføring i basale etiske teorier og problemstillinger. Omtalen av de mer praktiske problemstillingene, som for eksempel i de fire kapitlene som er nevnt over, er også relativt utfyllende, men alle lesere vil nok ikke alltid være enige i forfatterens vinklinger i diskusjonen eller i konklusjonene. Dersom dette fører til større engasjement og mer diskusjon av de etiske problemstillingene helsearbeidere stadig møter, er dette bare nyttig. Enkelte mindre faktafeil, hovedsakelig knyttet til perinatalmedisinen, er uten betydning for den alminnelige leser.

Forfatteren nevner selv at den medisinske og teknologiske utvikling går så fort at begrepet «i vår tid» svært ofte blir for tid for man vet ordet av det. På den bakgrunn kunne man ønsket seg en noe grundigere diskusjon av de relevante og praktiske problemstillingene som siste års medieoppslag om Kristina-saken (dødshjelp), Mehmet-saken (genteknologi), kanskje også Sudbø-saken (forskningsetikk) og problematikken omkring «varsleren» (forskningsetikk, kollegial etikk) har medført og fortsatt holder liv i. Boken kom imidlertid ut før disse konkrete problemstillingene var kjent. Dette viser jo også at professor Tranøy ganske sikkert snart kan starte arbeidet med 5. utgave.

Boken bør leses av alle helsearbeidere og være tilgjengelig ved alle sykehusavdelinger. Den vil også være nyttig lesning for planleggere og beslutningstakere på et mer overordnet plan – politikere, sykehusdirektører, helsesjefer og helseøkonomer samt journalister.

Dag Bratlid

Barne- og ungdomsklinikken
St. Olavs Hospital